

МІЖ ДЕТРАЙБАЛІЗАЦІЄЮ ТА РЕТРАЙБАЛІЗАЦІЄЮ: ПОЛІТИЧНА РОЛЬ ПЛЕМЕН У СУЧАСНОМУ ІРАКУ

У статті досліджується роль племен у політичному житті сучасного Іраку в умовах суперечливих процесів детрайбалізації та ретрайбалізації суспільства. Аналізуються складні стосунки племен і держави. Робиться спроба оцінити політичний потенціал іракських племен.

Ключові слова: Ірак, плем'я, політична роль, детрайбалізація суспільства, ретрайбалізація суспільства.

Плем'я – архаїчний та, одночасно, і достатньо стійкий соціальний організм, який значною мірою визначає політичну самоідентифікацію й специфіку політичної участі індивіда в арабських країнах. Звідси, трайбалізм є одним із найважливіших чинників їх політичного життя без розуміння якого неможливо скласти про нього об'єктивне уявлення. Практично всі дослідники які вивчали іракську політику тією чи іншою мірою торкалися питання трайбалізму й політичної ролі племен, проте спеціальних досліджень цієї проблеми зовсім небагато. Серед найбільш відомих слід згадати розвідки Ф. Джабара [1], А. Барама [2], Дж. Яфі [3]. Вказані праці присвячені переважно племінній політиці режиму С. Хусейна, і, звичайно, не враховують тих радикальних змін, що сталися після його падіння. У той же час політичний розвиток Іраку в умовах американської окупації, особливо події останніх 2-3 років, свідчать про суттєве зростання ролі племен у якості самостійних впливових учасників політичного процесу. Цю тенденцію лише починають осмислювати окремі аналітики, такі як М. Ейзенштадт [4]. Отже не можна сказати, що існуючі напрацювання вичерпують дану проблематику. Метою даної роботи є спроба оцінити політичний потенціал іракських племен шляхом аналізу особливостей племінної організації Іраку та культурної логіки трайбалізму, характеру стосунків між племенем і державою, а також специфіки політичної участі племен в умовах іноземної окупації.

Племінна організація, цінності та культурна логіка трайбалізму. У відкритій літературі відсутня детальна картина племінної системи сучасного Іраку, що зумовлено об'єктивними факторами, які вкрай ускладнюють її реконструкцію. Тому серед дослідників існують суттєві розбіжності із цього питання. У цій статті ми спираємося переважно на реконструкцію запропоновану американським дослідником М. Ейзенштадтом [4, р. 17]. Він виокремлює в племінній структурі Іраку п'ять рівнів:

1. *байт* – „дім”, нуклеарна або розширена сім'я, що мешкає в одному будинку, і має у своєму складі одного, або декілька осіб чоловічої статі;

2. *фахдх* – лінідж, племінна підсекція – 3-5 поколінь родичів, що мешкають в одному селі та нараховують від декількох десятків до декількох сотень чоловіків;

3. *шабба* – клан, племінна секція, що мешкає в одному селі або сусідніх селах, походить від спільного предка й має у своєму складі від декількох десятків до декількох сотень чоловіків;

4. *ашира* – плем'я – зазвичай мешкає в сусідніх селах або районах, веде своє походження від спільного уявного предка й нараховує від декількох сотень до декількох тисяч чоловіків;

5. *кабіла* – племінна конфедерація, підрозділи якої можуть займати території цілих провінцій або більші регіони, навіть по різні боки державного кордону, не мають чітко простежуваної спорідненості й нараховують від декількох тисяч до декількох сотень тисяч чоловіків.

В Іраку нараховують приблизно 2 тисячі кланів, 150 племен і більше двох десятків племінних конфедерацій [5, р. 1]. На чолі всіх цих об'єднань знаходяться декілька тисяч

шейхів (уряд С. Хусейна офіційно визнавав більше 7 тисяч племінних шейхів) [4, р. 17]. Іракське плем'я – це не обов'язково група родичів, що походить від одного предка, адже племінні підрозділи можуть утворювати фіктивні родинні зв'язки, або змінювати племінну ідентичність із політичних, економічних чи інших міркувань. Крім того, племена можуть мати різний релігійний (суніти та шиїти) та етнічний (араби та курди) склад, різні системи спорідненості, організаційну структуру та спосіб життя (кочовий, напівкочовий, осілий). Хоча арабські племена в цілому схильні до егалітаризму та децентралізації, вони мають також певну внутріплеменну та міжплеменну ієрархію.

Племінні цінності міцно укорінилися в іракському суспільстві, і здійснюють величезний вплив на суспільну мораль та політичну культуру. Ці цінності включають: внутрішньогрупову солідарність (*'асабійя*), що виявляється у відданості родині, клану та племені в поєднанні з намаганням зберегти автономію племені в стосунках з іншими племенами й державною владою; особисту та групову честь (*шараф*); жіночу честь (*'ірд*); мужність (*мурувва*), що виявляється в таких особистих якостях як хоробрість, вірність, щедрість, гостинність; гордість та родовід (*насб*).

У сучасному Іраку племена рідко забезпечують основу для тривалих стійких колективних дій (останнє племінне повстання в Іраку сталося в 1936 р.). Племінна солідарність була значною мірою підірвана драматичними соціально-економічними змінами, що відбулися в країні протягом минулого століття. Зазвичай організована колективна суспільна діяльність у племінному середовищі відбувається на рівні тих підрозділів племені, які зберігають кровну спорідненість, тобто *байт і фахдх* – два найнижчі підрозділи племінної організації. Діяльність у масштабах усього племені має місце лише в екстраординарних випадках, найчастіше в умовах зовнішньої загрози. Але після її усунення одноплемінники повертаються до звичного стану суперництва й ворожнечі.

У суспільному житті племінна практика виявляє себе насамперед у традиційних формах міжособових і групових конфліктів (таких як кровна помста), а також механізмах їх розв'язання (*атва* – припинення вогню, *фасль* – „криваві гроші”, *сульха* – мирна угода). Така практика застосовується у відповідності до племінного права (*'урф*) переважно в сільській місцевості та деяких міських районах. Проте чітко визначити ступінь поширення племінного права в сучасному Іраку дуже важко.

Честь можна розглядати як своєрідний племінний „центр тяжіння”. Одноплемінники гостро реагують на будь-які дії що зачіпають їхню честь та статус стосовно *інших*, і готові вдаватися до насильства, якщо їх буде поставлено під сумнів. Як результат, відносини між індивідами та групами позначені високим ступенем суперництва та конфліктності (зазвичай ненасильницькими) із приводу честі, статусу та доступу до ресурсів. Цю тенденцію виражає відоме бедуїнське прислів'я: «Я та мої брати проти кузенів; я, мої брати та кузени проти чужинця».

У племінному середовищі сімейна, кланова й племінна приналежність визначають ідентичність і статус. Звідси всі особисті взаємодії потенційно мають колективний вимір. Так, наприклад, шлюб є не особистим вибором, а вважається сімейною справою яка впливає на статус усієї сім'ї. Налагодження родинних зв'язків є принципово важливим у житті племен, адже в середовищі позначеному суперництвом і конфліктністю встановлення та підтримання спорідненості є непоганим засобом скоротити кількість потенційних ворогів.

Отже, конфлікти між індивідами завжди мають потенціал перерости в конфлікти між групами. І тут принципового значення набуває вже згадуване почуття групової солідарності – *'асабійя*, яка, безперечно, є одним із ключових факторів, що визначає специфіку політичної боротьби в Іраку й у багатьох інших арабських країнах. Уперше це явище описав ще в XIV ст. Ібн Хальдун, який розглядав його як ключ до розуміння політичної реальності. Він уважав, що *'асабійя* лежить в основі всіх політичних дій, вона зв'язує індивідів, наділяє їх силою й перетворює в життєздатні, потужні й політично активні групи [6, р. 7]. За Хальдуном, *'асабійя* означає взаємну прихильність і готовність

боротися, і вмерти один за одного. Найчастіше вона виникає із кровних взаємовідносин, кровної спорідненості, але може виникати й на основі інших типів суспільних зв'язків, наприклад, дружби або тривалого знайомства. Інакше кажучи, вона може бути викликана авторитетним лідером серед його прибічників і послідовників [6, р. 7–8]. *'Асабійя* має різні ступені сили. Там, де вона існує в найвищому ступені, там і досягається панування та влада.

У сучасних умовах модернізована родоплемінна солідарність, своєрідна політична асабійя, що інституціалізована в діяльності політичних партій, урядових установ, армії, громадських організацій, перетворює сучасні політичні інститути в іграшки в руках амбіційних, часто безпринципних кланових лідерів, що прагнуть до влади будь-якою ціною, а сам політичний розвиток робить непередбачливим, підпорядкованим випадковостям міжособистісної та міжкланової боротьби. Як зазначає Г.І. Мирський: „Традиції кровної помсти, що були підняті в ХХ столітті до рівня політичної боротьби, набули характеру традицій групової помсти й тим самим величезного, трагічного масштабу” [7, с. 228]. Історія сучасного Іраку, сповнена численними повстаннями, військовими переворотами та кривавими репресіями, надає багато тому прикладів.

Племена взаємодіють з оточуючим неплемінним середовищем і державною владою насамперед через своїх шейхів. Шейх традиційно виконує цілу низку важливих функцій пов'язаних як із внутрішнім життям племені так і з його стосунками із зовнішнім середовищем, зокрема, державною владою. Серед них: підтримання безпеки на території племені; посередництво в розв'язанні внутрішніх конфліктів; суд і призначення покарання відповідно до племінного права; представництво племені в стосунках із неплемінними групами й державою; забезпечення автономії племені стосовно інших племен і держави; прийняття гостей племені; організація та регулювання контрабанди (якщо плем'я втягнуто в таку діяльність)[4, р. 20].

Сьогодні авторитет шейхів, обсяг їхнього впливу та специфіка його використання залежать від багатьох факторів і в різних племен можуть суттєво різнитися. У кочовиків-бедуїнів їхня влада спирається, головним чином, на знання суспільної думки, настроїв одноплемінників. Серед осілих племен ситуація більш складна. Політика різноманітних іракських урядів, які розглядали шейхів як місцевих *power brokers* і шукали підтримки з їхнього боку, сприяла перетворенню їх на привілейовану страту землевласників і бізнесменів, залежних від політики уряду. Статус шейхів як землевласників, роботодавців або агентів держави суттєво вплинув на характер їхніх стосунків з одноплемінниками, спочатку формально рівних, додав їм напруженості й навіть ворожості [4, р. 20–21]. Тим не менш, риси традиційного лідерства зберігаються. Шейхи не можуть нав'язувати свою волю племені, і в цілому змушені діяти відповідно до суспільної думки. Авторитет шейха в очах одноплемінників залежить передусім від його спроможності захищати інтереси племені.

Плем'я й держава: історія стосунків у новітній історії Іраку. Ключовим для розуміння політичної ролі іракських племен є розуміння складного характеру відносин, що склалися між племенем і державою. Ці відносини можна визначити як своєрідну зворотню залежність – чим сильніша держава, тим слабше племена, і навпаки.

Ще на початку ХХ ст., в умовах османського панування, великі кочові племена домінували в Іраку. Контроль турецького уряду був достатньо слабким і племена фактично були мобільними міні-державами очолюваними шейхами які мали у своєму розпорядженні збройну силу й виконували функції пов'язані з розв'язанням конфліктів і розподілом ресурсів. І Османська імперія, і британська колоніальна адміністрація, а згодом підтримуваний британцями монархічний режим, намагалися посилити контроль над племінним середовищем шляхом заохочення племен до осілого способу життя, проведення земельної реформи та обмеження військової потужності племен. Держава перебирала на себе такі функції як розподіл земельних і водних ресурсів, впровадження законодавства. Племінні шейхи перетворювалися на урядових агентів, і діяли в інтересах

держави. Така політика сприяла поступовій руйнації племінних структур які зберігалися лише на локальному рівні, і спиралися передусім на шлюбні зв'язки, спільне походження й спільне проживання, економічні інтереси [3, р. 51].

Та слід зазначити, що політика держави стосовно племен була достатньо суперечливою. Так, англійці в перші роки свого панування, прагнучи встановити ефективний контроль над нещодавно захопленими територіями, активно застосовували політику «розділяй та володарюй», використовуючи етнічні, племінні, релігійні протиріччя. При цьому вони намагалися залучати до співпраці шейхів племен, надаючи їм усіляку підтримку, що врешті решт сприяло відчуженню їхньої влади від традиційної опори й посиленню її авторитарного характеру. На думку Дж. Яфі [8, р. 396], така політика справила дуже негативний вплив на подальший політичний розвиток Іраку, зміцнивши існуючі в суспільстві протиріччя.

Повалення в 1958 р. монархії та проведення республіканськими військовими режимами аграрної реформи завдали чергового удару по племінній системі й престижу племінних шейхів. Плем'я як соціальний інститут зникало, і йому на зміну приходили сільські спільноти, що формувалися на основі великих сімей, які інколи зберігали племінні назви. Проте міграція сільського населення в міста сприяла утвердженню там так званого культурного трайбалізму, заснованого на почутті родинної солідарності, що допомагала вихідцям із села адаптуватися й досягати успіху в міському середовищі. У 1960-ті роки родинні зв'язки, зокрема, активно використовувалися ворогуючими офіцерськими угрупованнями в боротьбі за владу [9, р. 16].

Складний характер відносин між племенами та державою особливо яскраво проявився після приходу до влади в 1968 році Партії арабського соціалістичного відродження (ПАСВ або Баас). Баасисти завжди підкреслювали своє негативне ставлення до трайбалізму, який вони ототожнювали з феодалізмом, розглядаючи його як головну перешкоду на шляху соціалістичних перетворень в іракському селі, а шейхів – як ворогів партії [2, р. 1–2]. Прагнучи подолати етноконфесійну гетерогенність суспільства, зруйнувати племінну та конфесійну лояльність, і замінити їх відданістю державі та партії, Баас продовжила наступ на племінні структури, намагаючись замінити їх селянськими союзами під керівництвом партії.

Проте за офіційною антитрайбалістською риторикою ховалася дещо інша реальність. Партійна верхівка широко використовувала свої родоплемінні зв'язки як для зміцнення позицій партії в країні, так і у внутріпартійній боротьбі за владу. Найбільшого успіху в цьому сенсі досяг С. Хусейн, якому вдалося закріпити ключові позиції в партійно-державному апараті, насамперед у службі безпеки, за своїми родичами та одноплемінниками із племені Бейджат, що мешкає в районі міста Тікріт. Це врешті решт і дозволило йому стати в 1979 році главою держави. Таку політику він продовжував і надалі, активно просуваючи на керівні посади в партії, державній адміністрації, армії та спецслужбах представників Бейджат та інших племен і кланів так званого «сунітського арабського трикутника» (Багдад – Мосул – Рамаді) у центральній і північній частині Іраку, що утворили основу політичної та економічної еліти країни.

Таку практику інтеграції племінних зв'язків у державні структури, з метою посилення влади правлячої еліти, іракський соціолог Фалех Джабар назвав „етатистським трайбалізмом” [1, р. 30]. Представники племен, які отримували важливі посади в державному апараті, одночасно підвищували свій статус у власному клані, який, у свою чергу, використовував їх у якості каналів для висунання своїх представників до економічної й політичної влади. Представники таких привілейованих кланових груп отримували, в обмін на політичну лояльність, щедрі урядові субсидії та контракти, що надавало їм можливість суттєво підвищити свій добробут. Ф. Джабар указує, що наприкінці 1980-х представники Бейджат і дружніх їм племен утворили клас підрядників-мільйонерів, який нараховував близько 3 тис. чоловік [1, р. 30]. І навпаки, прояви нелояльності режиму тягли за собою репресії не лише проти тих осіб, що їх допустили,

але й проти їхніх родичів і одноплемінників, як це неодноразово мало місце під час придушення численних заворушень у збройних силах [2, р. 4; 10, р. 21].

Уже в роки ірано-іракської війни (1980-1988), коли держава почала масову рекрутацію представників племен до збройних сил, розпочався процес офіційної реабілітації племен і племінних цінностей. Тепер офіційна пропаганда підкреслювала справжній „арабізм”, відданість та військову звитягу племен.

Ще більш драматичні зміни сталися в 90-ті роки минулого сторіччя. Катастрофічна поразка у кувейтській авантурі 1990-1991 рр., а потім режим міжнародних санкцій призвели до глибокої деградації соціальної структури іракського суспільства, примітивізації усіх сторін суспільного життя, уповільненню темпів розвитку і навіть, розпаду загальнонаціональних зв'язків. Внаслідок війни й санкцій держава втратила більшу частину свого економічного й військового потенціалу. Позбавлена прибутків, вона була змушена скоротити витрати на соціальну сферу, що вдарило по тих групах населення, які були зайняті в державному секторі. Вони потерпали від гіперінфляції й нових великих податків. Неконтрольована комерційна активність зростала одночасно із зубожінням широких верств населення. В якості механізму контролю й управління держава також зазнала великих втрат: збройні сили скоротилися до третини їх довоєнного рівня, партійний апарат і служба безпеки зазнали великих втрат, і були суттєво дезорганізовані під час повстань у березні 1991 року [1, р. 31].

Вакуум, залишений державою, почали заповнювати традиційні соціальні інститути (родина, плем'я, релігійна громада), до яких іракці все частіше почали звертатися в намаганні вижити в складній ситуації. Соціальна активність усе більше стала замикатися в межах сім'ї, традиційних етнічних і конфесійних груп. У цих традиційних зв'язках вони намагалися знайти підтримку, захист, усе те, чого їх було позбавлено на загальнодержавному рівні. Усе це сприяло процесу стихійного відродження традиційної племінної структури іракського суспільства.

Режим швидко пристосувався до нової ситуації й навіть використав її для того, щоб пережити катастрофу 1991 року. Розуміючи слабкість і неспроможність державних інститутів і надалі підтримувати ефективний контроль над суспільством, він спробував перевести свої стосунки з ним у площину традиційних соціальних зв'язків. Тепер держава не тільки не перешкоджала відтворенню старих племінних структур, але й сприяла цьому, і навіть ініціювала створення нових. Патріархам сімей, які зберегли старі племінні назви, пропонувалося прийняти під свою зверхність чужорідні елементи й поширити на них племінну назву. Ці нові племена мали мало спільного із традиційним племенем. Вони базувалися в містах, і не мали чітко окресленої території. Їхніми лідерами, у більшості випадків, були представники інтелігенції або державні службовці [3, р. 55]. Сам С. Хусейн позиціонував себе як верховного шейха всіх племен і вимагав на цій підставі лояльності з боку інших.

Держава фактично передала вождям племен частину своїх функцій: контроль за виконанням законів, підтримання порядку, вирішення суперечок між членами племені, а також між ними й членами інших кланів. В обмін на лояльність шейхи отримували гроші, землі та зброю [2, р. 8–10]. Той факт, що режим С. Хусейна зміг пристосуватися до процесу ретрайбалізації, значною мірою допоміг йому залишитися при владі й утримати контроль над країною ще на декілька років. Проте посилення племінних структур створило джерело небезпечного конфлікту між ними й державними інститутами. Нечітке розмежування повноважень між державними чиновниками й племінними лідерами призводило до прямих зіткнень між державними установами й племенами. Звичайною справою стали збройні сутички між племенами й підрозділами армії й служб безпеки.

Трайбалізм проти ісламізму: ретрайбалізація в умовах іноземної окупації. Після повалення режиму С. Хусейна процес ретрайбалізації не припинився. Нові державні інститути, створені під контролем американців виявилися занадто слабкими, щоб ефективно виконувати свої функції. Незважаючи на американську допомогу іракському

уряду не вдається підтримувати належним чином ні рівень життя населення, ні його елементарну безпеку. Тобто практично не змінилися, і навіть погіршилися ті соціальні умови, що викликали процес стихійного відродження племен в останні роки правління С. Хусейна. Атмосфера тотального насильства, „війни всіх проти всіх” в яку занурилася країна, змушує багатьох людей шукати притулок у племінній ідентичності, як єдиному можливому засобі захиститися від насильства й вирішити економічні проблеми, змушує шейхів та їхніх одноплемінників триматися разом щоб вижити.

Несподівано, ще одним стимулом ретрайбілізації стала політика командування американських окупаційних військ. Зіткнувшись із проблемою забезпечення ефективного контролю й безпеки в країні охопленій етноконфесійним насильством, воно звернуло увагу на племена як на можливих союзників у боротьбі з різноманітними конфесійними збройними угрупованнями (насамперед сумнозвісною „Аль-Каїдою”), діяльність яких становить найбільшу загрозу стабільності й американським інтересам в Іраку. В умовах тотального збройного протистояння, яке не оминуло й племінне середовище, деякі шейхи перетворилися на впливових військових вождів, спроможних мобілізувати тисячі озброєних одноплемінників. Тому принципово важливим було відірвати їх від співробітництва з антиурядовими й антиамериканськими ісламістськими рухами й повернути на бік уряду.

Найбільш помітні результати політика співробітництва із племенами дала в провінції Анбар, у якій мешкають арабські сунітські племена. У минулому вони були тісно пов'язані з режимом С. Хусейна, тому їхні члени брали активну участь у русі опору. Проте, на певному етапі діяльність повстанців з „Аль-Каїди” стала завдавати відчутної шкоди інтересам шейхів і це створило умови для їхнього альянсу з урядом і американським командуванням. Показовою в цьому сенсі є історія шейха Абд ас-Саттара ар-Рішаві, який очолив створену в 2006 році Раду порятунку Анбара (РПА) – коаліцію приблизно 25 племен, чії збройні формування розпочали боротьбу з ісламістськими повстанцями й швидко звели до мінімуму їхню активність на своїй території. Після повалення С. Хусейна він очолював озброєну групу грабіжників, що діяла в районі міста Рамаді та співпрацювала з „Аль-Каїдою”. Але після того як її бойовики також удалися до грабунків, тобто зазіхнули на його права та прибутки, а згодом убили батька та декількох братів, шейх уклав союз з американцями [4, р. 22].

Американські аналітики достатньо високо оцінюють результати співпраці з племенами й визначають її продовження як стратегічно важливе для політики США в Іраку [11, р. 2]. Однак, за цей альянс та відчутне зменшення повстанської активності сунітів довелося сплатити достатньо велику ціну – фактично визнати племінних шейхів у якості повноправних суб'єктів політичного процесу. Різноманітні угруповання утворені племінними лідерами вже активно готуються взяти участь у провінційних виборах, що відбудуться в 2009 році. Очікується, що їх головним конкурентом стане Іракська ісламська партія (ІІП) – найбільш потужна політична організація іракських сунітів, яку підозрюють у таємних зв'язках з «Аль-Каїдою». ІІП активно, і достатньо успішно, намагається розколоти єдність племен, перетягнувши частину шейхів на свій бік [12].

Взагалі, спроби США протиставити іракські племена ісламістам знов змушують згадати Ібн Хальдуна. Саме він, одним із перших звернувся до проблеми взаємодії родоплемінної солідарності (*'асабійї*) та релігії (ісламу) – цих найважливіших імперативів політичного життя арабів. Хальдун, як відомо, віддав перевагу релігії, вважаючи, що солідарність, яку вона породжує сильніша за *'асабійю*, і що саме завдяки релігії вдалося утвердити серед непокірливих арабів монархічну (тобто державну) владу [6, р. 12]. Якщо Хальдун правий, то перспективи племен у боротьбі з релігійними рухами виглядають достатньо сумнівними.

Як підсумок, можна зазначити, що за певних обставин племена можуть виступати в якості впливових політичних гравців. Проте їхню роль не слід перебільшувати. Племінна солідарність усе ж не є головним організуючим принципом у сучасному Іраку. Вона

відчуває конкуренцію з боку інших типів ідентичності, насамперед релігійної, конфесійної, а звідси й інших типів політичної лояльності. Після падіння режиму С. Хусейна на політичній арені країни з'явилося багато потужних акторів, таких як різноманітні ісламістські рухи та партії, які цілком спроможні нівелювати політичний вплив племен. Складний і суперечливий характер взаємодії племінних структур із цими політичними гравцями, безумовно, повинен стати предметом подальших досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Jabar F.A. Shaykhs and Ideologues. Detribalization and Retribalization in Iraq, 1968 – 1998 / F.A.Jabar // Middle East Report. – Summer 2000. – Vol. 30, №2. – P. 28–31, 48.
2. Baram A. Neo-Tribalism in Iraq: Saddam Hussein's Tribal Policies 1991 – 1996 / A.Baram // International Journal of Middle East Studies. – 1997. – Vol. 29, №1. – P. 1–31.
3. Yaphe J. Tribalism in Iraq, the Old and the New / J.Yaphe // Middle East Policy. – June 2000. – Vol.7, №3. – P. 51 – 58.
4. Eisenstadt M. Iraq: Tribal Engagement Lessons Learned / M.Eisenstadt // Military Review. – September – October 2007. – P. 16 – 31.
5. Hassan Hussein D. Iraq: Tribal Structure, Social, and Political Activities [Електронний ресурс] / Hassan Hussein D. // CRS Report for Congress RS 22626, March 15, 2007. – Режим доступу: <http://fpc.state.gov/documents/organization/81928.pdf>. – Назва з титул. екрану.
6. Stowasser B. F. Religion and Political Development. Comparative Ideas on Ibn Khaldun and Machiavelli / B. F.Stowasser– Washington, D.C.: The Center for Contemporary Arab Studies, Georgetown University, 2000. – 28 p.
7. Мирский Г.И. “Третий мир”: общество, власть, армия / Г.И. Мирский – М.: Наука, 1976. – 408 с.
8. Yaphe J. War and Occupation in Iraq: What Went Right? What Could Go Wrong? / J.Yaphe // Middle East Journal. – Summer 2003. – Vol.57, №3. – P. 381 – 399.
9. Hashim A. Saddam Husayn and Civil – Military Relations in Iraq: The Quest for Legitimacy and Power / A.Hashim // The Middle East Journal. – Winter 2003. – Vol. 57, №1. – P. 9 – 41.
10. Matlack R.W. Inside Saddam's Grip / R.W.Matlack // National Security Studies Quarterly. – Spring 1999. – Vol. 5, № 12. – P. 1–28.
11. Cordesman A. The Patterns in Violence and Casualties in Iraq 2007: The Need for Strategic Patience [Електронний ресурс]. – Washington, D.C.: Center for Strategic and International Studies, 2008. – Режим доступу: http://www.csis.org/media/csis/pubs/080108_iraqbaghdadcasualties.pdf. – Назва з титул. екрану.
12. Anbar's islamic party and tribes vie for power [Електронний ресурс] // Niqash. – Friday 12, December 2008. – Режим доступу: <http://www.niqash.org>. – Назва з титул. екрану.

Шуляк С.В.

МЕЖДУ ДЕТРАЙБАЛИЗАЦИЕЙ И РЕТРАЙБАЛИЗАЦИЕЙ: ПОЛИТИЧЕСКАЯ РОЛЬ ПЛЕМЕН В СОВРЕМЕННОМ ИРАКЕ

В статье исследуется роль племен в политической жизни современного Ирака в условиях противоречивых процессов детрайбализации и ретрайбализации общества. Анализируются сложные отношения племен и государства. Предпринимается попытка оценки политического потенциала иракских племен.

Ключевые слова: Ирак, племя, политическая роль, детрайбализация общества, ретрайбализация общества.

Shulyak S.

BETWEEN DETRIBALIZATION AND RETRIBALIZATION: POLITICAL ROLE OF THE TRIBES IN CONTEMPORARY IRAQ

This article is devoted to researching the role of tribes in the political life of the modern Iraq under conflicting processes of detribalization and retribalization of society. The difficult relationships between tribes and state are analyzed. An attempt to appraise the political potential of Iraqi tribes is undertaken.

Key words: Iraq, tribe, political role, detribalization of society, retribalization of society.